

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Kielitietoisuus opetuksessa ja ohjauksessa

**Kieli vie mennessään! – Kieli voimavarana
ammattillisen koulutuksen opetuksessa ja ohjauksessa
1.2.2023**

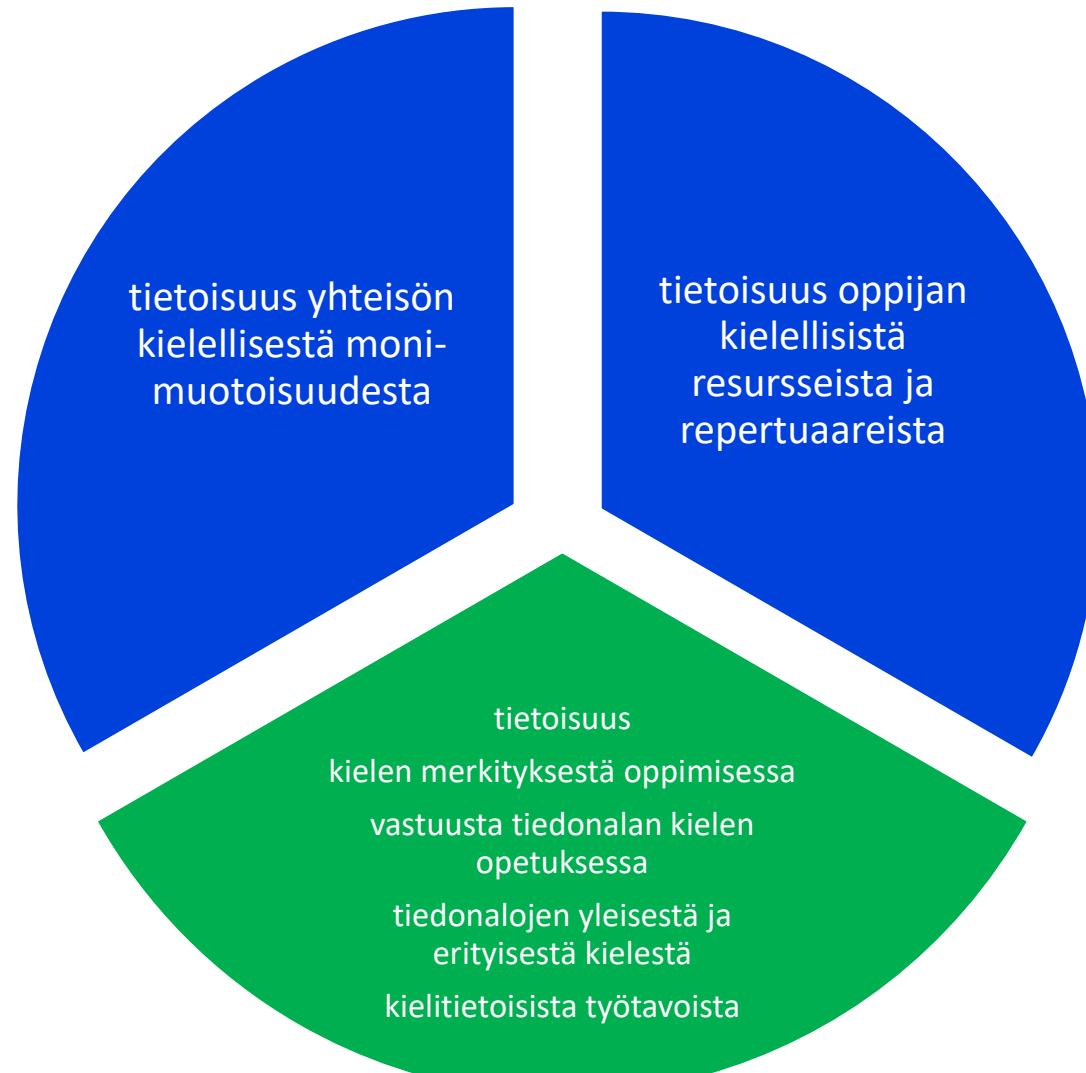
KT, opetusneuvos Katri Kuukka, Opetushallitus
+ kiitokset FL, erityisopettaja Ilona Kuukka

Pohdittavaa

- Millaisen sisällön opettamiseen kielitietoiset työtavat sopivat erityisen hyvin?
- Mitkä oppiaineenne/tiedonalanne käsitteet ja kielen piirteet ovat haastavia opiskelijoille?
- Millaisin toimin voitte edistää kielitietoisuutta oppilaitoksessanne?
- Mikä kielitietoisien opetuksen toteuttamisessa on mielestänne haasteellista?

Kielitietoisuus kolmelta kantilta

Miksi kielitietoisuutta juuri nyt?

- Nuorten lukemiseen käyttämä aika on lähes puolittunut 20 vuodessa. Useita kertoja viikossa kaunokirjallisuutta lukee vain 10 prosenttia 15-vuotiaista nuorista ja tietokirjallisuutta vain 4 prosenttia. Älypuhelimien ja internetin käyttö on väistämättä vaikuttanut nuorten lukutottumuksiin. Kiinnostus etenkin pitkien tekstien lukemiseen on laskenut.
- Tutkimusten mukaan suomalaisnuorista joka kymmenennellä on heikko lukutaito, pojista jopa 16 prosentilla. Ero tyttöjen ja poikien välillä on Suomessa kasvanut – tyttöjen ja poikien välinen ero lukutaidossa on suurempi kuin missään muussa OECD-maassa. (www.lukukeskus.fi)
- PISA 2018: lukutaidon osaamistrendi on laskeva On erittäin huolestuttavaa, että yhteiskunnassamme on enenevässä määrin nuoria, joiden lukutaito ei riitä opiskeluun ja yhteiskunnassa toimimiseen, minkä vuoksi he ovat vaarassa syrjäytyä.

Lukutaidon haasteet

- digitaalisten tekstien lukeminen vaatii uudenlaista lukutaitoa
 - tekstit eivät aina etene johdonmukaisesti, linkkejä pitää osata käyttää, ettei eksy asiasta, Google ohjaa keskittymistä mainoksiin muualle, tekstin kokonaisuutta on vaikea hahmottaa sivupalkkia vierittäessä, keskittyminen on vaativa ponnistus....
- silmäilevä lukeminen on yleistynyt digitaalisen lukemisen myötä
 - voi tehdä digitaalisten tekstien lukijasta kriitikittömän. Kriittistä lukutaitoa tarvitaan verkossa enemmän kuin missään muualla. Siksi sitä pitää opettaa.

”

Enhän mä oo mikään äidinkielen opettaja. Eihän nyt fysiikassa oo paljon lukemista.

Ainahan me ollaan otettu kieli huomioon, ei tässä ole mitään uutta...

Pitäiskö mun ruveta korjaamaan pisteitä ja pilkkuja?

Jos on valmistava käyty, niin luulisi osaavan. Mutta kun ne ei osaa.

Nykyisin niillä on niin huono sanavarasto. Kaksi tiesi, mikä on lähetyssaarnaaja.

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Perusasioita kielitietoisuudesta, kielestä ja tiedosta

Yleinen ja erityinen tiedonalan kieli

- tiedonalojen kieli on yleistä ja erityistä
- yleistä tiedonalojen kieltä käytetään jokaisessa oppiaineessa > arkikieli mukana
- eri tiedonalat lähestyvät ilmiöitä ja tuottavat tietoa eri tavoin - kieli ilmentää tiedonalan ominaispiirteitä
 - erilaistuneen käsitteistön lisäksi jokaisella tiedonalalla on omia, vakiintuneita tapoja käyttää kieltä, omia tyypillisiä tekstilajeja
 - nämä pitää tuntea myös silloin, kun ilmiötä lähestytään monialaisesti
- oppimateriaalien tekstit ovat useiden tekstilajien yhdistelmiä, esim. oppikirjan tekstit
- opetustilanteissa käytetään sekä tiedonalojen kieliä että arkikieltä

Yleinen tiedonalojen kieli on yhteistä eri oppiaineille. Se on opettajan oppituntidiskurssia, se on kieltä, jolla opiskelija esim. lukee uutissivuston tekstejä tai tekee työhakemuksen. Se on yhteistä eri oppiaineille.

Käsitellään nyt yleiset **määritelmät** ruoka-aineelle ja ravintoaineelle.

Aineen olomuoto johtuu sen **atomien tai molekyylien** välisistä vuorovaikutuksista. Esimerkiksi "kiinteässä vedessä" eli jäässä **vesimolekyylit ovat sitoutuneet toisiinsa vetysidoksilla**, ja **vesimolekyylit värähtelevät** paikoillaan.

Erityistä tiedonalan kieltä ovat aineen erityissanasto ja tekstilajit, kuten esimerkiksi biologiassa ilmiön kuvaus ja selostus, matematiikan sanallinen tehtävä, historian kertomus ja selitys.

Jokainen opettaja on kielen opettaja

- kieli vaihtelee eri kielenkäyttötilanteissa, esim. eri oppiaineissa ja siksi kieleen on sosiaalistuttava - tieto ja kieli liittyvät toisiinsa
- mitä paremmin opettaja tuntee oppilaiden kielitaustan, sitä paremmin opetus sujuu
- aineenopetuksessa keskiössä on ns. tiedonalojen yleinen ja erityinen kieli
- opettajien yhteistyö tuottaa parhaan tuloksen:
 - yhteisopettajuus – suomen opettaja ja aineenopettaja
 - opetusjärjestelyt – suomen tunneilla käsitellään ja tuotetaan oppiaineiden tekstejä
 - yhteiset oppimateriaalit, yhdessä laaditut oppimateriaalit
 - kielten opettajien työtapojen soveltaminen aineenopetukseen

Oppijan resurssit

kielelliset resurssit

- **taito tuottaa kielellisesti ymmärrettävää ja asianmukaista tekstiä.**

kognitiiviset resurssit,

- **tiedot käsiteltävästä asiasta**

Tekstitaidolliset resurssit

- **taito valita tekstilaji, joka sopii tiedonalaan**

- paljon lukevilla opiskelijoilla kielelliset resurssit ovat hyvät: he oppivat luontevasti eri aineissa vaadittavat tekstitaidot ja erottavat tekstilajit
- toisen kielen/toisella kielellä oppija tarvitsee tukea erityisesti tiedonalojen kielessä perustaidot opiskelukielessä saavutettuaan
- jos oppija on oppinut tiedonalan kielen jollakin toisella kielellä, on se helppo oppia myös suomen kielellä

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Kielitietoisia työtapoja

Keitä opetan?

- kartoita opetusjakson alussa opiskelijoiden kielellinen tausta ennen opetusjaksoa suullisesti ja kirjallisesti, esim. tutun käsitteen määrittely
- samalla selvität opiskelijan ennakkotietoja opiskeltavasta aiheesta

Kielitietoinen lähestyminen tekstiin

(oppikirjan teksti, opettajan diasarja, opetusvideo, graafi jne.)

- innosta ja herätä kiinnostus, aktivoi entiset tiedot (sanasto omalla/vahvalla kielellä, keskustelu)
- anna **keskeinen sanasto** ja **käsitekuvio** opetusjaksosta
- esittele teksti: rakenne, eteneminen, mitä tekstissä tapahtuu
- ohjaa ja tue lukemista, eriytä
- avaa käsitteet oikeiden kysymysten avulla
- tee muistiinpanot tueksi opiskelijoiden kanssa
- lukemisen jälkeen **tuotetaan oma teksti** muistiinpanojen pohjalta

Sanasto orientoi käsiteltävään sisältöön

- tulevan opetusjakson keskeinen sanasto tehdään itsenäisesti, ei oppitunneilla
- sanastoon sisällytetään käsitteet, jotka ovat mahdollisessa käsitekuviossa sekä oppimateriaalien ja opetuksen muuta sanastoa, myös verbejä
- sanastoa avatessaan opiskelija saa käyttää koko kielivarantoaan: omaa äidinkieltä, englantia, suomea...
- hyviä kokemuksia on siitä, että saman kieliryhmän opiskelijat tekevät yhdessä sanastoa
- käsitteet avataan oppitunneilla ja samalla opiskelijan sanastoa tarkistetaan, myös sanaston verbejä käydään myöhemmin läpi

Käsitekuvio keskeisistä käsitteistä

- käsitekuvion voi antaa paperilla tai digitaalisesti, tärkeintä on jakaa se opetusjakson alussa
- käsitekuvioon palataan, kun ao. käsitettä tullaan opiskelemaan
- maahanmuuttotaustainen opiskelija voi täydentää käsitteet kuvioon myös omalla kielellään
- käsitekuvio auttaa hahmottamaan kokonaisuutta: se auttaa opiskelijaa laatimaan vastaavanlaisia kuvioita itsenäisesti opiskellessaan

Jäsennä oppitunti

- Kuvaa, mitä tunnilla tullaan tekemään, kun aloitat tunnin. Voit kirjoittaa vaiheet myös taululle tai näyttää ne työpöydältä koneella. Jäsentäminen auttaa toisen kielen opiskelijoita.
- Kuvaa vaiheet toimintana. Opiskelijat oppivat samalla oppiaineen perusverbejä. Alkuvaiheessa voi käyttää tukena kuvia perustoiminnoista:

Katsotaan video.

Keskustellaan videosta ja nimetään työvaiheet.

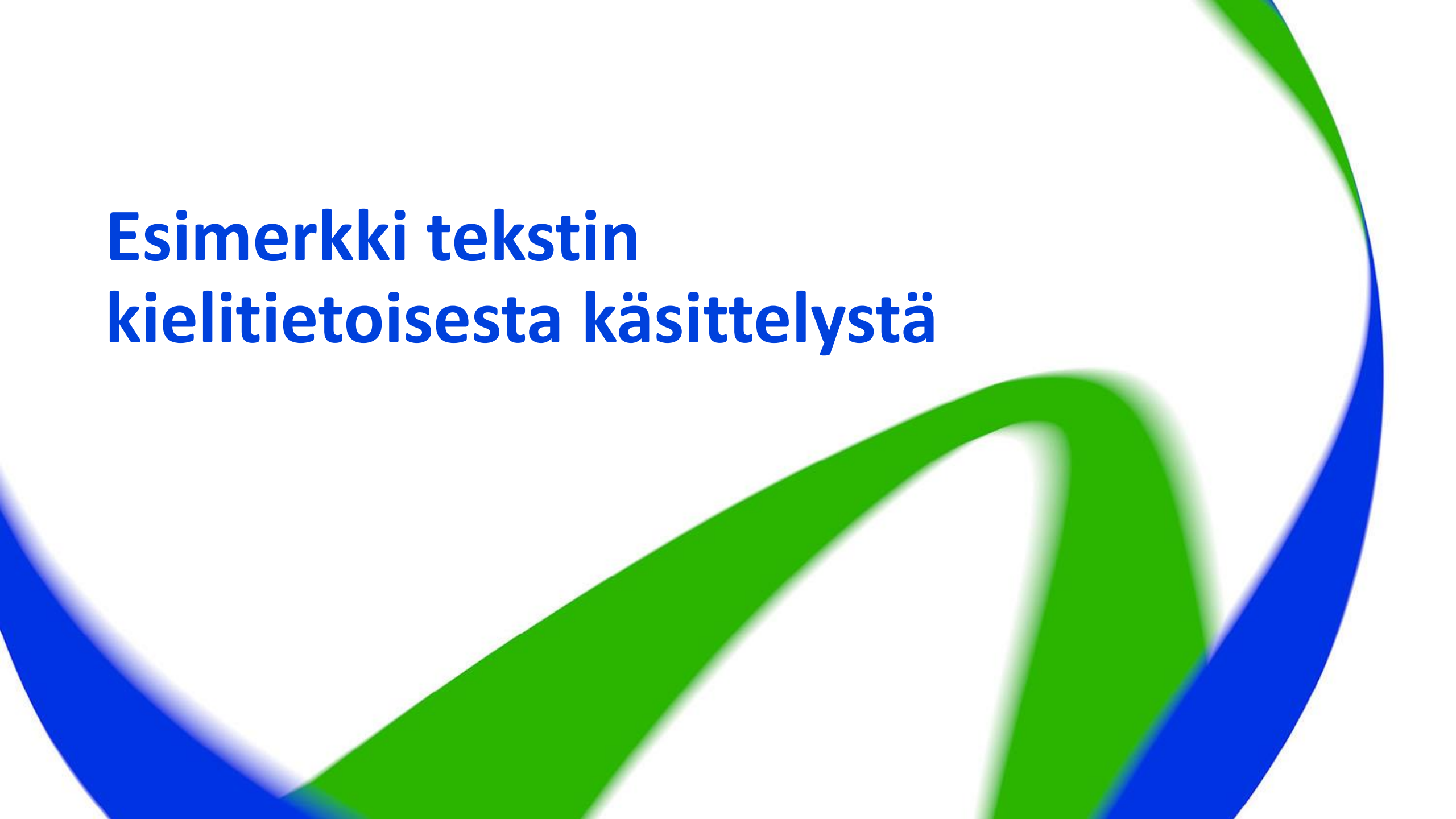
Luetaan oppikirjan teksti: jokainen lukee itse.

Avataan käsitteet itsenäisesti/parin kanssa/opettajan kanssa.

Tehdään oppikirjan perustehtävät työvaiheista itsenäisesti tai parin kanssa. Tarkistetaan tehtävät.

Siirrytään pajatyöskentelyyn.

Esimerkki tekstin kielitetöisesta käsittelystä

Opettaja antaa tietoa luettavasta tekstistä

- ”Seuraavan tietotekstin aihe on aineen kolme olomuotoa. Esimerkkiaine on vesi.
- Ensimmäisessä kappaleessa **selitetään**, mistä olomuoto johtuu. Sitten **kuvaillaan** aineen rakenneosien liikettä kiinteässä aineessa eli jäässä ja nestemäisessä aineessa eli vedessä. Mitä ovat aineen rakenneosat?
 - *Atomit, molekyylit, ionit. (Kaikki opiskelijat tietenkin osaavat nämä...)*
- Toisessa kappaleessa **kuvaillaan**, miten vesi muuttuu höyryksi.
- Molemmissa kappaleissa selitetään, että olomuodon muuttumisen aiheuttaa lämpötilan muuttuminen. Muistatteko veden sulamispisteen? Entä kiehumispisteen?
 - *0°, 100° (...ja nämä)*
- Tekstissä siis **kuvaillaan** ja **selitetään** aihetta.”

Oppikirjan teksti – luetaan hiljaisesti yksin/vuorotellen ääneen/ opettaja lukee...

Symmetria - Hius- ja kauneudenhoitoalan matematiikka, fysiikka ja kemia, Otava 2017

- *Aineen olomuoto johtuu sen atomien tai molekyylien välisistä vuorovaikutuksista. Esimerkiksi “kiinteässä vedessä” eli jäässä vesimolekyylit ovat sitoutuneet toisiinsa vetysidoksilla, ja vesimolekyylit värähtelevät paikoillaan. Kun lämpötila nousee yli nollan asteen, jää sulaa vedeksi ja vesimolekyylit pääsevät liikkumaan toistensa ohi, mutta ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa vetysidoksilla.*
- *Toisinaan veden pinnassa olevalla vesimolekyylillä on sen verran liike-energiaa, että se irtoaa molekyylien välisistä vetysidoksista ja haihtuu vesihöyryksi. Lämpötilan noustessa yli sadan asteen kaikkien vesimolekyylien energia riittää vetysidosten katkaisuun ja vesi höyrystyy vesihöyryksi. Höyryssä vesimolekyylit liikkuvat itsenäisesti vapaina ilmassa, kunnes joko tiivistyvät vedeksi tai härmistyvät jääksi.*

- *Aineen **olomuoto** johtuu sen atomien tai molekyylien välisistä **vuorovaikutuksista**. Esimerkiksi “**kiinteässä vedessä**” eli jäässä vesimolekyylit ovat sitoutuneet toisiinsa **vetysidoksilla**, ja vesimolekyylit **värähtelevät paikoillaan**.*

Symmetria - Hius- ja kauneudenhoitoalan matematiikka, fysiikka ja kemia, Otava 2017

Opettajan kysymykset, joihin kaikki löytävät vastauksen:

Tekstin toinen sana kertoo, mistä tässä tekstissä puhutaan. Mikä sana se on?

Sana tarkoittaa sitä, että joku on tekemisissä toisen kanssa ja vaikuttaa toiseen. Sana on virkkeen viimeinen. Sano se perusmuodossa.

Mikä adjektiivi on sanan vedessä edessä? Se sana on yksi aineen olomuoto.

Kiinteässä aineessa molekyylit eivät liiku pois. Mitä ne tekevät? Katso virkkeen kaksi viimeistä sanaa.

Ne ovat kiinni toisissaan. Miten? Ne ovat sitoutuneet... *Tämän jälkeen kuva vetysidoksesta.*

- Kun **lämpötila** nousee yli nollan asteen, jää sulaa vedeksi ja vesimolekyylit pääsevät **liikkumaan toistensa ohi**, mutta ovat **vuorovaikutuksessa toisiinsa vetysidoksilla**.
- Symmetria - Hius- ja kauneudenhoitoalan matematiikka, fysiikka ja kemia, Otava 2017

Jää on veden kiinteä olomuoto. Tekstissä sanotaan, että jää sulaa vedeksi. Mitä jäästä tulee silloin. Mikä on toinen olomuoto? Vesi on...

Mikä muuttuu, kun jää sulaa? Tekstin toinen sana on...

Nesteessä molekyylit eivät pysy paikallaan. Mitä ne tekevät? Etsikää sana *pääsevät*. Ne pääsevät...

Molekyylit liikkuvat, mutta ne vaikuttavat edelleen toisiinsa. Miten sanomme Ne ovat... kaksi sanaa?

- *Toisinaan veden pinnassa olevalla vesimolekyylillä on sen verran liike-energiaa, että se irtoaa molekyylien välisistä vetysidoksista ja haihtuu vesihöyryksi. Lämpötilan noustessa yli sadan asteen kaikkien vesimolekyylien energia riittää vetysidosten katkaisuun ja vesi höyrystyy vesihöyryksi. Höyryssä vesimolekyylit liikkuvat itsenäisesti vapaina ilmassa, kunnes joko tiivistyvät vedeksi tai härmistyvät jääksi.*
- Symmetria - Hius- ja kauneudenhoitoalan matematiikka, fysiikka ja kemia, Otava 2017

Tässä kappaleessa puhutaan aineen kolmannesta olomuodosta. Mitä molekyylille tapahtuu, kun sillä on energiaa? Mitä tekstissä lukee että-sanon jälkeen? Se...

Milloin kaikki vesimolekyylit irtoavat? Mikä nousee? Toinen virke alkaa sillä sanalla. Mikä on sanan perusmuoto?

Katsokaa virkkeen viimeistä sanaa. Sanasta löytyy veden kaasumainen olomuoto. Mikä sana on?

Miten molekyylit liikkuvat kaasumaisessa aineessa, höyryssä? Mitkä sanat seuraavat verbiä liikua?

AVAINKÄSITTEET

- **AINEEN OLOMUODOT**

- **KIINTEÄ**

- jää

- Molekyylit

- värähtelevät paikallaan.

- Vetysidokset pysyvät.

- **LÄMPÖTILA**

- **NESTE**

- vesi

- Molekyylit

- liikkuvat, mutta

- ovat vuorovaikutuksessa.

- **KAASU**

- höyry

- Molekyylit

- haihtuvat.

- Vetysidokset katkeavat.

Uudelleen kirjoittaminen avainkäsitteiden perusteella - tietotekstit

Lukemisen jälkeen voidaan valita keskeinen sisältö ja kirjoittaa se uudelleen. Poimitaan avainsanat (nopeutetussa työtavassa avainsanat annetaan lukemisen jälkeen).

- Opettaja toimii kirjurina ja kyselee opiskelijoilta, miten kirjoitetaan. Opettaja muokkaa tekstin ”huomaamatta”.
- Opiskelijat kirjoittavat parin kanssa/ryhmässä. Opettaja tukee prosessia.
- Opiskelijat kirjoittavat itsenäisesti.
- Osa kirjoittaa itsenäisesti ja opettaja kirjoittaa heikompien kanssa.

***Sisältö ja tiedonalan kieli säilyvät,
rakenne muuttuu.***

Uusi teksti

Aineen kolme olomuotoa ovat kiinteä, neste ja kaasu. Olomuoto riippuu aineen rakenneosien, atomien tai molekyylien, vuorovaikutuksesta. Esimerkiksi veden olomuodot ovat jää, vesi ja höyry. Lämpötila muuttaa olomuotoa.

Kiinteässä aineessa rakenneosat ovat sidoksissa toisiinsa. Ne värähtelevät paikallaan. Nesteessä rakenneosat voivat liikkua, mutta ovat yhä vuorovaikutuksessa. Kaasussa rakenneosat liikkuvat vapaasti eikä sidoksia ole.

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Kiitos!

Tutustu myös

<https://omnia.fi/kielitietoinen-opetus-opas-opettajalle/>

